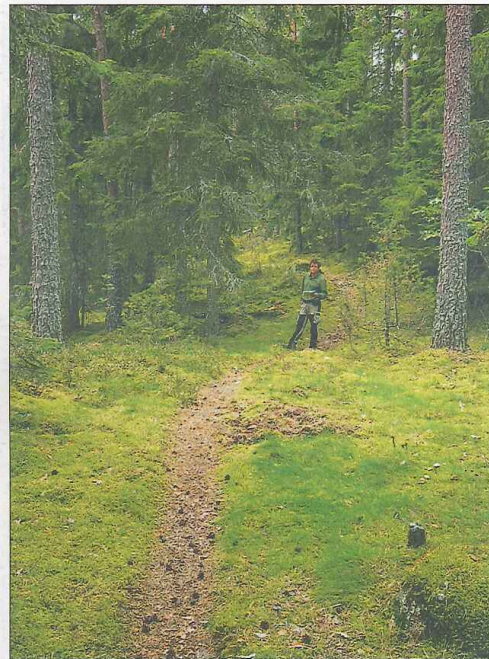

Malexanderbygden är rik på små vackra skogssjöar. Här ses Långstorpasjön liggandes blank som en spegel i den vackra solnedgången.

Kyrkstigen i Malexander är en del av Östgötaleden. Här vandrade förr torparna på sin väg till kyrkan i Malexander.

En skylt minner om fattigtugan Sibirien, belägen långt ut på prästgårdens utmark.

En bit norr om Malexander ligger Ormsjön. Planerna på att bygga socknens kyrka här grusades av troll, trodde man.

Spår efter Mellansjö slott, byggnader som fanns under väldigt kort tid, från 1870-talet till en bit in på 1900-talet.

Ett nedslag i Malexanders skogar

En glesbefolkad bygd men med många mänskliga spår

MALEXANDER (JB)

Vår historia finns runt omkring oss, och riktigt tydligt kan detta te sig om man beger sig in i de djupa skogsbygderna, till exempel i Malexanderskogarna. Där finns massor av mänskliga spår, till exempel odlingsrösen och husgrunder.

Idag är det små skyltar som visar var stugorna har legat. Det är skyltar efter gårdar, torp och backstugor där människor har bott och livnär sig av vad den arma jorden gav under flera hundra år. Vid sjön Sommen låg deras kyrka, men många hade lång väg dit.

”Östergötland var utan konkurrens det torprikaste länet i Sverige under 1800-talets först hälft” skriver historikern Kalle Bäck. Han pekar också ut den södra skogsbygden som torptätast i länet. Detta och mycket annat intressant går att läsa i hembygdsboken Malexander – sockenbor berättar, som utkom 1999 (även annan fakta i

denna artikel kommer från den boken).

Länstidningen har tagit sig till skogarna norr om Malexander, ett område som idag är oerhört ödsligt, men där minnesskyltar över före detta gårdar, torp och backstugor står tätt.

I Malexander socken är 273 torp och gårdar kända, plus att man känner till 11 gårdar där namnet är okänt. Men alla torp existerade inte samtidigt. På 1870-talet nådde antalet den högsta nivån med 216 stycken. I slutet på 1990-talet beboddes 24 torp i Malexander, och 75 stycken torp var fritidshus.

Kyrkstigen kallas en idag bedärmande vacker stig som ringlar sig fram genom de ödsliga skogarna från Nargöl i norr (idag i Ulrika socken), vidare ner mot Månhult och därefter till Tumbo Prästgård. Det var på denna stig som många torpare och backstugusittare möttes upp på sin vandring till Malexander kyrka förr i tiden. Idag är denna så kallade kyrkstig en del av Östgöta-

leden. Leden går här mellan Ulrika och Malexander.

Den som vandrar den gamla kyrkstigen i motsatt riktning passerar efter ungefär 1,5 kilometer norr om Tumbo resterna efter Sibirien. Det är lätt att missa den lilla träskylten med texten ”Sibirien”, men om man vid denna skylt tar sig in något i skogen ses snart en tydlig rest av en husgrund och en minnesskylt i plåt med texten ”Sibirien – Fattighuset under Pastorsbostället Tumbo”.

Fattighuset Sibirien lär ha uppförts på 1860-talet, och det placerades långt ute på prästgårdens utjord. Till Sibirien sändes de som var mest bråkiga samt pigor med så kallade öäktingar. Där fick de på liten yta klara sig på egen hand med matlagning och omvårdnad. Det gällde nog att hålla reda på sina fattiga ägodelar och sitt lilla matförråd.

Mycket kunde dock ha blivit helt annorlunda, nämligen om inte trollen rivit ner det kyrkobygge som påbörjats en

gång i tiden! Det finns nämligen en sägen att Malexander kyrka från början var tänkt att placeras på en helt annan plats. Kyrkbygget lär ha påbörjats ungefär 500 meter väster om Ormsjön, som i sin tur ligger ungefär sex kilometer norr om byn Malexander. Det var säkerligen en central plats på den tiden, men äsikterna om kyrkans placering var delade. Adels herrarna och de rika bönderna i gårdarna kring sjön Sommen, ville ha sin kyrka placerad intill Sommens strand.

Kyrkobygget vid Ormsjön drog igång, men onda makter hade ett finger med i bygget. När arbetarna kom till sitt arbete om morgnarna var ständigt deras föregående dagsarbete raserat och allt i oordning. Tanken på troll och andra oförklarliga saker var den enda förklaring arbetarna hade till det mystiska som hände vid bygget.

Arbetarna, som nu hade trollen emot sig, var inte hängade att fortsätta, och efter nya möten och strämmor be-

slöts att bygga en kyrka där den idag ligger, och efter en tid kunde sockenborna inviga sin första kyrka.

De höga herrarna på gårdarna runt Sommen gick säkert omkring och myste. Dels för att de hade fått kyrkan på den plats där de ju hela tiden ville ha den, och dels för att deras tjänstefolk gjorde ett så gott arbete under nätterna med att riva ned det som byggts upp under dagarna vid det första försöket till kyrkobygge i Malexander, alltså vid Ormsjön.

Mellan Ormsjön och sjön Asplången ligger gården Mellansjö. Där ligger också ett bostadshus som kallas Mellansjö mejeri, och på en avsats ovanför denna byggnad finns lämningar efter en stor byggnad med två flyglar, samt en ruin efter ytterligare något hus. I bygden kallades dessa hus för Mellansjö slott eller herrgård. Axel Dickson sålde Mellansjö 1877 till Boxholms AB. Han fick ett förbehåll om nyttjanderätt till den stora byggnaden vid Asplången, samt jakt och fiske under 20

år, dock längst så länge han eller hans hustru levde.

Boxholms AB hade knappast någon användning för anläggningen, den var nog mer till besvär. Mellansjö slott revs i början av 1900-talet. Det sägs att timmer från Mellansjö slott användes till bygget av det första Frimurarehotellet i Linköping. Det kan vara riktigt eftersom hotellet invigdes 1912.

Frälsningsarmen brukade under en tid spela på terrassen som då hade kvar en viss prägel av park med grönska och blomsterprakt. Det var möte varje sommar och hela bygden mötte upp.

Nuförtiden hörs knappast Frälsningsarmén spela vid Asplången, och det är väl snart bara skogens djur som bor i Malexanderskogarna. Men det är otroligt vackert mest överallt, och det är ett spännande område att besöka för vandring eller bara för att njuta av naturen.

**Text och bild:
KLAS JOHANSSON**